

the education requirements of student youth that face the educational establishments; outlines the tasks of moral and aesthetic education in the educational process of higher technical schools.

Keywords: *Moral and aesthetic culture, spirituality, upbringing, education, higher technical school.*

Жученко Є. В. – директор Сєверодонецького хіміко-механічного технікуму Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна). E-mail: jychenko-sa@yandex.ru

Zhuchenko E.V. – Director of the Severodonetsk Chemical and Mechanical Technical College of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine), E-mail: jychenko-sa@yandex.ru

УДК 37.015.31:167

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

С. В. Коновець

У статті розглядаються методологічні основи дослідження проблеми творчого розвитку особистості. Обґрунтовується сутність дефініцій «методологія», «творчий розвиток особистості» та значення використання певних методологічних принципів (історизму, системності, розвитку, науковості, всебічного вивчення явищ і процесів, їх взаємозв'язку та взаємозумовленості, цілісності дослідження) і підходів (системного, феноменологічного, антропологічного, аксіологічного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, технологічного, акмеологічного, культурологічного, креативного), а також комплексного застосування відповідних методів діалектичного зв'язку об'єктивних і суб'єктивних факторів творчого розвитку особистості.

Ключові слова: *методологія, методологічні принципи, методологічні підходи, методи дослідження, творчий розвиток особистості.*

Постановка проблеми. У «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті» наголошується на гострій потребі нашого суспільства у цілісних особистостях, спроможних до

самоствердження у різних видах буття і діяльності та реалізації своїх творчих потенцій. Відтак, сучасна педагогічна теорія та практика має доводити актуальність зміни знанієвої парадигми освіти і виховання на діяльнісно-розвивальну та обов'язкового переходу від інформаційно-репродуктивного до особистісно-зорієнтованого і творчо-спрямованого розвитку кожної особистості.

Мета статті – обґрунтування положень про те, що нині цілком послідовним і доцільним кроком у вдосконаленні методики педагогічних досліджень, зокрема – дослідженні проблеми творчого розвитку особистості, є реалізація продуктивних ідей, що базуються на оптимально визначених методологічних принципах, підходах та методах їх адекватної актуалізації.

Аналіз наукових досліджень. Враховуючи потребу нашої країни у цілісних творчих особистостях з високим рівнем культури, духовності, соціальної і творчої активності, особливо важливого значення набуває проблема творчого розвитку особистості та зокрема конструювання й здійснення нею власного творчого розвитку. Такі висновки базуються на положеннях сучасної концепції суб'єктивної свободи людини.

Аналітичний розгляд підходів до розуміння теорій і концепцій творчого розвитку особистості дав змогу констатувати, що: прагнення до творчості – якість, котра може бути притаманна будь-якій людині; розкриття творчого потенціалу в різних видах життєдіяльності є основою формування цілісної творчої особистості; творчий розвиток особистості є дієвим шляхом до її самовдосконалення, самоактуалізації та самореалізації.

Сьогодні у висвітленні проблем теорії творчості і проблем, пов'язаних з творчим розвитком особистості, об'єктивно існує чимала науково-дослідницька спадщина, яка складається з філософських, психолого-педагогічних, мистецтвознавчих та інших теоретико-методичних джерел і може успішно актуалізуватися в сучасному освітньому просторі. Результати аналізу наукової літератури з проблеми дослідження свідчать про значний інтерес вітчизняних і зарубіжних авторів до вивчення сутності творчості та творчої особистості. Однак при цьому творчість значною мірою розглядається вченими як сукупність особистісних якостей індивіда та як діяльність певного характеру. Це знайшло відбиток у науковій дискусії стосовно взаємозв'язку творчості та діяльності, а також у визначенні сутності людини-творця і процесу її творчого розвитку й самореалізації. У

такому аспекті творчість визначається дослідниками як процес складних об'єктивно-суб'єктивних зв'язків між людиною, яка творить, і об'єктами творчості, а також як єдність пізнання і перетворення.

На підставі вивчення філософських, психолого-педагогічних і мистецтвознавчих джерел та праць з теорії творчості з'ясовано, що впродовж історичної еволюції людства було накопичено ґрунтовну наукову спадщину з розгляду феномену людини як уособлення творчості й краси та першопричини реалізації життєдайних і продуктивних основ особистості. А також встановлено: незважаючи на те, що ще з античних часів й донині, питаннями творчості опікувалася величезна кількість дослідників та митців, дотепер немає цілісної концепції стосовно джерел творчості, взаємозв'язку індивіда і творчості, повного розуміння природи творчого процесу та закономірностей творчого мислення, уяви, інтуїції, визначення шляхів для самореалізації людини у творчій діяльності.

Разом з тим, ще на початку ХХ століття до наукової галузі, що вивчала і досліджувала різноманітні проблеми теорії творчості: специфіку творчого процесу, творчого мислення, творчої діяльності, творчої активності, творчих здібностей, творчого потенціалу, і, загалом – творчого розвитку особистості і котра охоплювала цілісний процес творчості від задуму до його реального здійснення, за пропозицією П. Енгельмеєра було застосовано термін еврилогія [13]. Згодом загальні положення еврилогії й окремі аспекти творчого розвитку особистості було викладено у філософських і педагогічних працях, створених у різні періоди історії, які базувалися на ідеях відомих мислителів, педагогів, психологів.

Особливу наукову цінність для усвідомлення важливості проблеми творчого розвитку особистості, як відомо, має теоретична спадщина видатних мислителів античності – Сократа, Платона, Аристотеля. Ідеї античної філософії стосовно проблеми творчості та творчого розвитку людини були продовжені мислителями середньовіччя і раннього Відродження: Ф. Аквінським, М. Кузанським, Ф. Парацельсом, які розглядали зазначені явища як прояв сутності Бога-творця, який через буття діє на людину і через людину. Теологізуючи феномен взаємозв'язку творчості і людини, вони наполягали на тому, що роль людини у творчому процесі цілковито залежить від Божої волі та «божого іскри». У подальші роки ставлення до творчої особистості багатьох дослідників (І. Канта, І. Фіхте, Г.Гегеля, Ф. Шеллінга та інших) набуло майже культового характеру.

Ці філософи сприймали творчих людей як богоподібних істот, підкреслюючи безмежні можливості таких особистостей. Творчі здібності характеризувалися ними як вияв «божественної» природи у людині. Водночас всіляко заохочувалась також потреба особистості до самоствердження та творчої самореалізації, а мистецтво визнавалось як найкращий спосіб розкриття творчих можливостей і талантів людини.

Вивчення і аналіз філософських, психологічних та педагогічних праць мудрих мислителів і вчених з проблем: творчості (Платон, М. Кузанський, Г. Альтшуллер); філософії творчості (М. Бердяєв, Т. Орлова, О. Левченко); психології творчості (О. Клепиков, І. Кучерявий, Я. Пономарьов, В. Рибалка) розуміння мислення як творчості (В. Біблер, Т. Б'юзен, Дж. Гілфорд, А. Роу, С. Рубінштейн); творчого інтелекту (Г. Айзенк, Г. Гарднер, Дж. Надлер, Ж. Піаже, Р. Стернберг), творчої діяльності (Л. Левчук, В. Моляко, В. Роменець, В. Семиченко); педагогічної творчості (В. Загвязинський, В. Кан-Калик, М. Поташник, С. Сисоєва); творчих можливостей особистості (І. Кант, Г. Гегель, Ф. Шеллінг, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський); творчої природи людини (Г. Сковорода, К. Ушинський, М. Монтессорі, Р. Штейнер, Дж. Д'юї, А. Макаренко, В. Сухомлинський, І. Зязюн); механізмів розвитку творчої особистості (Л. Виготський, Н. Кичук); прагнення людини до самореалізації у творчості (Е. Фромм), а також сутності і змісту творчого розвитку особистості (А. Грецов, С. Девіс, А. Толшин, Н. Рождественська) зумовили обрання певних дослідницьких способів у вивченні означеної проблеми.

Визначну роль у процесі дослідження проблеми творчого розвитку особистості відіграє методологія, котра, на думку відомого українського філософа В. Петрушенка, не лише вчення про методи наукового пізнання, але і «метатеорія науки, завданням якої є реконструкція науки з метою виявлення особливостей її будови та оптимізації її функціонування» [8, с.71].

Стосовно методології наукових досліджень слушною вбачається також думка видатного вітчизняного ученого-педагога С. Гончаренка, який наголошував на тому, що ключовою вимогою до сучасних педагогічних досліджень має бути «методологічна повнота і достатність, тобто застосування різних типів і рівнів методологічного аналізу». Власне йдеться про те, що, «методологія акцентує увагу на методах, шляхах дослідження істинного і практично ефективного знання», і тому, здійснюючи педагогічні дослідження, «необхідно орієнтуватися на методологічні принципи і конкретно-наукові форми їх

прояву згідно з теоретичною позицією дослідника». Іншими словами – «методологія акцентує увагу на методах, шляхах дослідження істинного і практично ефективного знання» і тому, здійснюючи педагогічні дослідження, «необхідно орієнтуватися на методологічні принципи і конкретно-наукові форми їх прояву згідно з теоретичною позицією дослідника» [4, с.84]. Тому є очевидним – методологія науки у теперішніх умовах – це та самостійна царина знання, що вміщує різноманітні принципи і прийоми, операції, форми і методи не лише загальної побудови наукового пізнання, але і його окремої галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологія дослідження проблеми творчого розвитку особистості ґрунтується на засадах: загальних положень теорії розвитку особистості, теорії пізнання, її основних методологічних принципах – історизму, системності, розвитку, науковості, всебічного вивчення явищ і процесів, їх взаємозв'язку та взаємозумовленості; принципів цілісності дослідження та комплексного використання відповідних методів дослідження; концептуальних положень відносно різних аспектів теорії творчості; оптимального використання багатьох відомих методологічних підходів (системного, феноменологічного, антропологічного, аксіологічного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, технологічного, акмеологічного, культурологічного, креативного) та необхідних для дослідження принципів діалектичного зв'язку об'єктивних і суб'єктивних факторів творчого розвитку особистості й цілісності та комплексного використання відповідних методів дослідження.

Наразі доцільно згадати, що методологічними принципами прийнято називати вихідні теоретико-методологічні положення, котрі базуються на певному знанні і визначають спосіб його побудови. З-поміж відомих методологічних принципів, відповідно до яких має будуватися дослідження проблеми творчого розвитку особистості, можна назвати такі, як:

- принцип історизму (його сутність полягає у відображенні об'єктивної дійсності як цілого, що розвивається і яке розглядається у вигляді складної системи об'єктів, явищ та процесів на основі врахування певних причин і умов, які впливають на їх виникнення, зміну, розвиток та встановлення головних тенденцій даного цілого, а в педагогіці – адекватного сприймання і розуміння минулих здобутків та досвіду, об'єктивного оцінювання теперішніх досягнень і достовірного прогнозування майбутнього);

- принцип системності (передбачає з'ясування об'єктивності з погляду існуючого у світі всезагального взаємозв'язку усіх предметів і явищ, тобто системність, комплексність істинного знання про об'єкт дослідження виступає необхідним відображенням системних взаємозв'язків, існуючих у самій об'єктивній дійсності, різнобічним і багаторівневим аналізом досліджуваної педагогічної реальності);

- принцип розвитку (основою якого є те, що у природі та суспільстві ніколи не припиняється процес змін, або постійна і безперервна заміна старого новим, у педагогічних дослідженнях – це оновлення, удосконалення, трансформація і навіть певною мірою диверсифікація змісту і методів педагогічної теорії та практики).

Таким чином, залежно від актуальності й особливостей досліджуваної проблеми творчого розвитку особистості та з урахуванням оптимальності й різною мірою пропорційності доцільно використовувати декілька методологічних підходів, серед яких:

Системний підхід, котрий сприяє виявленню загальних системних властивостей окремих елементів, що складають систему. Цей підхід як спосіб вивчення характеристик системних об'єктів на основі використання категорій: система, елемент, ціле, частина, зміст, форма, функція, зв'язок, взаємодія став предметом дослідження учених різних наукових галузей (П. Анохін, В. Афанасьєв, С. Гессен, С. Гончаренко, М. Лесечко, Ю. Сурмін та інших). Так, за їхніми висновками, основні положення теорії систем уможливають розуміння будь-якої системи як кінцевої множини функціональних елементів, котрі взаємопов'язані й взаємодіють не лише одне з одним та оточенням, але й утворюють ціле у межах часового простору.

Це підтверджується і висловлюваннями академіка С. Гончаренка, який підкреслює, що «системний підхід застосовується до явищ, які мають множину взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільністю функцій і мети, єдністю управління і функціонування», а також те, що зазначений підхід «передбачає сприймання об'єкта дослідження як системи» та існує «як єдине ціле, навіть тоді, коли вона складається з розрізнених елементів» [4, с. 22]. Тобто системний підхід допомагає розглядати будь-який фрагмент реальності, у тому числі творчий розвиток особистості як власне систему.

Феноменологічний підхід, який ґрунтується на гуманістичних теоретико-методологічних засадах і, безсумнівно, є важливим для дослідження процесу творчого розвитку особистості, оскільки може бути дотичним до майже усіх течій класичної та сучасної філософії

(Е. Гуссерль, О. Лосєв, К. Роджерс), де першим планом постають проблеми значення смислу та інтерпретації.

Показовим є й те, що застосування принципів феноменологічної рефлексії та редукції відчутно сприяє саме творчому розвитку особистості, зокрема її самопізнанню і самовдосконаленню через усвідомлення всезагальних сутностей речей, абстрагування від частковостей, зосередження уваги до ідей, сенсів тощо. Окрім того, доцільно підкреслити, що при цьому рефлексія стає необхідною передумовою і засобом будь-якої, насамперед творчої, діяльності.

Антропологічний підхід сприяє формуванню цілісного уявлення про феномен людини як найвищого «творіння» природи, а також всебічному розгляді усіх явищ природи, суспільного життя людини з погляду меж буття, що базується на системному використанні даних багатьох наукових галузей, котрі вивчають людину як предмет виховання і навчання, а також її творчого розвитку в педагогічному процесі. У даному контексті бачиться доцільним виокремити важливий висновок видатного педагога-дослідника К. Ушинського про те, що, коли педагогіка бажає виховувати людину у всіх смислах, то вона повинна передусім пізнати її також у всіх аспектах.

З'ясуванню можливостей даного методологічного підходу присвятили свої праці чимало учених – філософів і педагогів (Сократ, Г. Сковорода, Л. Фейербах, Т. де Шарден, А. Шопенгауер, Р. Штейнер). Отже, базуючись на висновках цих дослідників, варто підкреслити виняткову важливість антропологічного підходу у визначенні методологічної основи для творчого розвитку особистості, котрий допомагає усвідомлювати, що взагалі життєдіяльність людини може і, безперечно, має визнаватися як творчий процес.

На цьому наполягав Е. Фромм, підкреслюючи, що реалізація продуктивного, життєстверджуючого начала, котре базується на віталізмі (любові до життя), є чи не найважливішим сенсом існування людини. Ще вчений вважав, що сама особа, завдяки самосвідомості, розуму, уяві, здібностям до творчості, відкрита до самостворення, вона навіть може бути ідеальним мірилом не лише для самої себе, але й для усієї історії [12, с. 9-10].

У даному контексті заслуговують на увагу й окремі думки М. Бердяєва, який писав, що висновок усього світового життя і світової культури – постановка проблеми антропологічного прозріння, коли все сходиться у цій точці й усе загострюється у цій точці [1].

Нині сутність антропологічного підходу можна осягнути, спираючись на умовивід відомого вітчизняного ученого-філософа С. Кримського, відповідно до поглядів якого, розвиток загальнолюдської макроцивілізації, світової соціальності, глобалізації економіки, комунікацій, людського спілкування, інтелектуалізація техносфери планети та поява всевітнього інформаційного поля результуються у формуванні людини як планетарного суб'єкта [5].

У практичній актуалізації антропологічного підходу до навчання, виховання та розвитку особистості в сучасних умовах, на думку академіка В. Кременя, слід назвати «дитиноцентризм» або один з найефективніших способів наближення освіти до індивідуальності кожної дитини з метою надання їй усіх можливостей стати самій собою, стати щасливою та здатною до самореалізації. Важливим при цьому є те, що такий підхід характеризується природним, а не авторитарним стилем особистісного розвитку людини.

Відтак цілком логічним бачиться те, що власне антропологічний підхід сприяв становленню такої наукової галузі, як педагогічна антропологія, що дало можливість, на думку її сьогочасного представника Б. Бім-Бада, аналітично досліджувати людину як вихователя і як вихованця; дослідним та експериментальним шляхом вивчати численні факти, фактори, процеси та явища змін в особистості й у колективах; будувати дедуктивно-гіпотетичні та індуктивно-емпіричні моделі і теорії – системи основних ідей у межах свого предмету; давати цілісне уявлення про закономірності у конкретній галузі пізнання [3].

Аксіологічний підхід, за допомогою якого можна визначати можливості оцінок, їх критерії, місце цінностей у структурі буття, об'єктивність і суб'єктивність цінностей, співвідношення різних систем цінностей поміж собою. Ще слід зазначити те, що відповідно до цього підходу система педагогічних впливів спрямовується на утвердження і сприйняття таких цінностей, котрі пов'язані саме з людиною, оскільки вони є похідними від співвідношення категорій «світ» і «людина».

На думку відомого вченого-педагога О. Рудницької, аксіологічний підхід означає ототожнення культури з духовною сферою життєдіяльності, форм еволюції релігійних, моральних, правових, філософських, політичних норм суспільства та його естетичних поглядів і смаків [10].

За висновками багатьох інших дослідників певних положень даного методологічного підходу стосовно ролі цінностей в осмисленні

культури, їх специфіки як компонента культури й основних властивостей цінностей та ціннісних відносин (І. Бех, І. Зязюн, Л. Коваль, В. Рибалка, Л. Хомич, М. Шеллер), аксіологічна інтерпретація культури полягає у дослідженні саме сфери буття людини, яку не випадково називають «світом цінностей». Адже об'єкти культури утворюються людиною, яка діє відповідно до об'єктивних чи суб'єктивних цілей і цінностей. Тому для дослідження проблеми творчого розвитку особистості даний підхід є важливим у контексті виявлення і розуміння цінностей людини-творця, творчості та мистецьких творів як способу та результату людської життєдіяльності.

Особистісний підхід допомагає у педагогічному дослідженні враховувати і відображати волевиявлення, потреби, індивідуальні, вікові й інші особливості людини. Завдяки йому можливо стимулювати формування пізнавальних, культурних, духовних і естетичних інтересів особистості, а також розвиток її творчої самосвідомості, цілісності, гармонійності та креативності.

Основою особистісно орієнтованого підходу є положення гуманістичної теорії про визнання людини найвищою цінністю у суспільстві, а також про захист її прав на свободу, всебічний розвиток і прояв власних здібностей. Ці положення були розроблені дослідниками різних історичних епох і наукових напрямів (Л. Виготський, А. Дистервег, О. Леонт'єв, А. Маслоу, А. Петровський, К. Роджерс, Е. Фромм та інші).

Визначну роль даного підходу підкреслює сучасний учений-психолог І. Бех, вважаючи, що його використання у педагогічних впливах на особистість знімає конфлікти між різними актуалізованими потягами особистості та обмеженнями, які накладаються на них умовами соціального порядку, а також вимогами міжособистісних стосунків і здорової соціальної інтеграції, і зазначаючи, що для успішного перебігу цих процесів необхідно їх гармонізувати шляхом узгодження та перетворення в особистісно важливі цінності людини [3].

Відтак, використання особистісно орієнтованого підходу для дослідження проблеми творчого розвитку особистості є цілком доцільним ще й тому, що уможливорює детальний розгляд таких особистісно важливих цінностей людини, як: творче мислення, інтелект, інтуїція, уява, творчий потенціал, творча активність, творчі здібності, обдарованість, креативність та інші.

Діяльнісний підхід зумовлює дослідження засобів прояву життєвої активності індивіду з урахуванням усвідомленості, доцільності й

перетворювального характеру відносно створення і використання продуктів людської діяльності.

Проблеми, що прямо чи опосередковано пов'язані з феноменом «людська діяльність», досліджували вчені різних напрямів теоретичного пошуку (В. Давидов, І. Зязюн, М. Каган, І. Кучерявий, О. Леонт'єв, С. Сисоєва) та вважали його сутністю людини та своєрідним ланцюгом в її зв'язку з дійсністю, а також основним способом перетворення цієї дійсності. Відтак варто зазначити, що дослідники, класифікуючи різні види діяльності, виокремили в якості основних такі, як: пізнавальна, ціннісно-орієнтовна, комунікативна і перетворювальна (творча).

Нерідко перетворювальну діяльність учені називають творчістю, яка характеризується як найвища, особлива й усвідомлена діяльність, спрямована на саморозвиток і самореалізацію людської особистості. Таким чином, творчість розглядається як спосіб самобуття людини, адже саме у ній особистість самостверджується, самоактуалізується, самореалізується – тобто формує, відтворює і розвиває себе.

Водночас вбачається доцільним навести й інший погляд сучасних учених-філософів, які підкреслюють: у розумінні творчості як діяльності, яка породжує зовсім нове, міститься твердження про відсутність у звичайної людини творчого начала, котре наявно і випуко представлено в обдарованих людей.

Зважаючи на проблематику педагогічного дослідження творчого розвитку особистості, діяльнісний підхід було обрано саме для розгляду й обґрунтування педагогічної діяльності як діяльності творчої та водночас можливої для будь-якої людини. При цьому слушно зауважити, що у даному випадку діяльнісний підхід робить можливим дослідження педагогічної діяльності також і як професійно-творчої, оскільки вона базується на: професійній компетентності, педагогічній майстерності, теоретично-методичній підготовленості, духовності, ерудованості, комунікативності, культурі, творчому потенціалі кожного вчителя. Отже, застосування цього методологічного підходу для дослідження творчого розвитку особистості робить можливим довести, що і педагогічна діяльність може стати суто творчою, або, за висловом С. Сисоєвої, дійсно є справжньою «педагогічною творчістю» [10].

Технологічний підхід додає більш глибокого розуміння важливості володіння технологіями набуття необхідних знань, умінь і навиків щодо науково-дослідної, експериментальної та професійної діяльності, зокрема педагогічної майстерності у сучасному соціокультурному та освітньому просторі.

Проблемами технологічного забезпечення освітніх процесів цікавилось чимало вчених психолого-педагогічної галузі (С. Гончаренко, Дж. Д'юї, М. Кларін, І. Лернер, А. Макаренко, О. Пехота, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський та інші). Деякі з них, досліджуючи технологічні аспекти окреслених проблем, зосереджували свою увагу на суто комунікативній ролі технологій, інші – на технічній стороні відповідних явищ, а треті – констатували наявність поєднання педагогічного процесу із засобами його реалізації.

Суттєво, що нині відносно технологічного підходу особливо важливим є оновлення мотиваційного фактора, на чому наполягає дослідниця проблем освітніх технологій О. Пехота, підкреслюючи, що «технологічна грамотність майбутнього вчителя дає йому змогу глибше усвідомити своє істинне покликання, реальніше оцінити потенційні можливості, глянути на педагогічний процес із позиції його кінцевого результату» [7, с.4].

Таким чином, слід визнати, що технологічний підхід безпосередньо пов'язаний ще й з таким феноменом, як «педагогічна майстерність», яка базується на: доцільності, продуктивності, діалогічності, оптимальності у виборі засобів, а також творчості – за змістом діяльності.

Для прикладу, впровадження креативних освітніх технологій до процесу творчого розвитку особистості може зробити його оптимальнішим та ефективнішим. Отже, застосування даного методологічного підходу в дослідженні творчого розвитку особистості, ймовірно, здатне допомогти досягнути цілісності педагогічного процесу з його метою, змістом і необхідними творчими засобами, формами та методами.

Акмеологічний підхід сприяє здійсненню комплексного дослідження та з'ясуванню цілісної картини суб'єкта, який досягає ступеня зрілості, коли його індивідуальні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики опановуються в єдності, у всіх взаємозв'язках для того, щоб активно впливати на досягнення вищих рівнів, що їх може досягнути кожен індивід. Даний підхід базується на міждисциплінарній інтегративній науковій галузі – акмеології, яку характеризують як науку про закономірності досягнень максимальної досконалості у всіх видах життєдіяльності дорослої людини.

Представники досліджень з акмеологічної проблематики (Б. Ананьєв, О. Бодальов, О. Деркач, Н. Кузьміна та інші) вбачають продуктивність зазначеного методологічного методу в тому, що він

допомагає докладніше розглядати шляхи і способи удосконалення особистості дорослої людини у період активної реалізації її творчих можливостей.

Отже, акмеологічний підхід, на нашу думку, дозволяє вирішувати не лише особливо важливі проблеми професійного розвитку особистості, але і її творчого розвитку завдяки використанню системного і комплексного загальнометодологічних підходів, а також – багатьох методологічних принципів, серед них і таких, як: розвитку, гуманізму, життєдіяльності, моделювання, оптимальності, технологічності, зворотнього зв'язку тощо.

Культурологічний підхід допомагає з'ясувати й обґрунтувати загальнолюдське значення культури, що має повсякчас доказуватися і підтверджуватися у життєдіяльності індивіду, спрямованій на виявлення та реалізацію первісного сенсу культурних надбань для творчого розвитку особистості. Таким чином, можна констатувати, що цей методологічний підхід є конче необхідним, передусім, для дослідження проблеми творчого розвитку особистості.

При цьому доцільно згадати й про те, що сучасні вчені (І. Зязюн, Л. Печко, В. Рибалка, О. Рудницька, Г. Філіпчук, О. Шевнюк, Г. Шевченко, Б. Юсов та інші), які розв'язують проблеми культурології в освіті, визнали два способи її опанування: апологетичний (коли за початок відліку береться певний набір і обсяг найвищих досягнень людства у галузі культури) та генетичний (коли культурологічні знання та уявлення взаємопов'язуються з потребами і перспективами творчого розвитку особистості та набуваються шляхом їх активної актуалізації у життєдіяльності кожної людини). Іншими словами, культурологічний підхід уможливило відтворення «ситуації зростання особистості в культурі і разом з культурою, повторенням процесу культурогенезу на індивідуальному рівні» [11, с.41].

У нинішніх умовах зазначений підхід доцільно розглядати й у контексті такого феномену як полікультурність, з урахуванням якої особистість мислить, здобуває досвід, приймає рішення, розвивається і діє у просторі соціокультурних систем. Це передусім виявляється у бажанні особи приєднатися до внутрішнього світу інших людей, розуміти їхні почуття, думки, логіку, світогляд, специфіку певної національної культури, а також унікальність інших культур. Разом з тим відомо, що набуття полікультурності особистістю сприяє розвитку у неї образного мислення, збагачення асоціативного фонду і формуванню системи мотивацій стосовно творчої самореалізації. До

того ж культурологічний підхід значною мірою розкриває різні аспекти і значення мистецтва як важливої складової культури для процесу творчого розвитку особистості загалом та її творчої спроможності щодо пізнання, творення і збереження культури зокрема.

Креативний підхід є одним з відносно нових методологічних підходів, який робить можливим визначення тих особистісних властивостей індивіду, які віддзеркалюють його глибинні якості для створення оригінальних ідей, відкриттів, цінностей та прийняття нестандартних рішень у розв'язанні різноманітних проблемних ситуацій.

У педагогічному дослідженні проблеми творчого розвитку особистості даний творчо спрямований підхід суттєво допомагає у вирішенні питань стосовно: виявлення нових проблем у типових стандартних ситуаціях; виділення найефективніших шляхів і методів розв'язання актуальних теоретичних і практичних проблем; комбінування новітніх способів діяльності з відомими раніше; застосування оптимального переносу набутих особистістю досвіду, знань та умінь шляхом удосконалення умов навчання і будь-якої діяльності до процесу власної творчої самореалізації. Зокрема, креативний підхід сприяє ґрунтовному аналізу незвичайних педагогічних фактів і явищ, виокремленню, обґрунтуванню й розробці раціональних рішень та рекомендацій щодо формування і актуалізації творчого потенціалу особистості, виявлення творчих ресурсів та засобів їх реалізації у педагогічно-творчій діяльності.

Вчені, котрі у різні періоди опікувалися проблемами креативності (М. Айзенк, А. Грецов, Н. Єрмолаєва-Томіна, А. Маслоу, К. Роджерс, Н. Рождественська, Е. Торренс та інші), вважали, що цей феномен має базуватися на творчій інтуїтивній діяльності, котра передуватиме теоретичному аналізу й узагальненню, щоб логіку творчості можна було розуміти передусім як творчість логіки.

Саме тому креативний підхід робить реальним впровадження «педагогіки творчості» в освітній процес різноманітних навчальних закладів, зокрема – активне задіяння: сутнісно-психологічних основ формування цілісної творчої особистості педагога; відповідної системи методичного забезпечення педагогічної діяльності вчителів та створення сучасних педагогічних моделей їхнього творчого розвитку.

Аналіз методологічних засад дослідження проблеми творчого розвитку особистості дав підстави для визначення й обґрунтування доцільності використання таких важливих безпосередньо для творчого

розвитку вчителів різних спеціальностей, як: *системний, особистісний, діяльнісний і креативний*.

Зокрема *системний підхід* уможливує розгляд педагогічної діяльності як творчого процесу, що є єдиним цілим й тоді, коли складається з розрізнених елементів; *особистісний підхід*, спрямований на визначення таких важливих і цінних для творчого розвитку складових, як: творче мислення, інтелект, інтуїція, естетичний і творчий досвід, уява, творчий потенціал, творча активність, творчі здібності, креативність; *діяльнісний підхід*, який дає змогу виявити особливості творчої активності та творчої самореалізації вчителів, доцільність надання творчого характеру їхній педагогічній діяльності, що передбачає вдосконалення фахової компетентності, педагогічної майстерності, теоретичної і методичної підготовленості та особистісний творчий розвиток; *креативний підхід*, який дозволяє розглядати творчий розвиток особистості вчителя як поліаспектний і творчо спрямований процес, що суттєво допомагає в: нестандартному вирішенні нових педагогічних проблем у типових ситуаціях; виявленні та використанні найефективніших засобів і методів розв'язання актуальних теоретичних та практичних проблем; комбінуванні новітніх способів педагогічної діяльності з традиційними; застосуванні переносу набутого досвіду, знань і умінь до процесу творчого саморозвитку і творчої самореалізації.

Стосовно використання певних дослідницьких методів для вирішення проблеми творчого розвитку особистості, то з-поміж багатьох інших в якості оптимальних, тобто доцільних й необхідних, на нашу думку, варто обирати такі, як: аналіз, синтез, абдуктування (одночасне використання дедукції й індукції), систематизацію, моделювання, узагальнення, рециклінг (нове трактування вже існуючих ідей), анкетування, інтерв'ювання, тестування, спостереження, узагальнення педагогічного досвіду, моделювання проблемних ситуацій, проведення тренінгів, обговорення, експертне оцінювання, педагогічна діагностика, використання як традиційних, так і новітніх (в тому числі – креативних) освітніх технологій.

Окрім цього, варто зазначити, що сьогодні традиційні, нерідко стереотипні підходи до вирішення багатьох існуючих педагогічних проблем усе частіше поступаються своїм місцем суто творчим підходам і найактуальнішими способами стають ті, котрі допомагають людині не задовольнятися шаблонним розв'язанням важливих для неї завдань, а цілеспрямовано та наполегливо шукати кращих, нових, оригінальних, нетрадиційних або навіть малопопулярних рішень.

Висновки. У підсумку важливо підкреслити, що виявлення та оптимальне використання методологічної бази дослідження проблеми творчого розвитку особистості з визначенням її характеристик і найважливіших аспектів значною мірою можуть сприяти спрямуванню сучасної освітньої теорії і практики на ефективну підготовку творчої розвиненої особистості, яка, за висловом А. Маслоу, буде «спроможна по-справжньому керувати майбутнім... і впевнено дивитись в обличчя новизни» [6].

Література

1. Бердяев Н.А. Философия свободы : смысл творчества / Н.А. Бердяев. – М.: Правда, 1989. – 607 с.
2. Бех І.Д. Особистісно-орієнтоване виховання : наук.-метод. посібник. / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Бим-Бад Б.М. Педагогическая антропология : курс лекций / Б.М. Бим-Бад; Ун-т Рос. акад. образования. – М.: УРАО, 2002. – 204, [1] с. – (Библиотека антропологии)
4. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / Семен Устимович Гончаренко. – К.; Вінниця : ПЛАНЕР, 2010. – 308 с.
5. Крымский С.Б. Философия как путь человечности и надежды / Сергей Борисович Крымский. – К.: Курс, 2000. – 308 с.
6. Маслоу А. Психология бытия / Абрахам Маслоу; [пер. с англ. О.О. Чистиков]. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 1997. – 300 с. – (Актуальная психология)
7. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.]; за заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
8. Петршенко В.Л. Тлумачний словник основних філософських термінів / Віктор Петрушенко; МОН України, Нац. ун-т. «Львівська політехніка». – Львів : НТ «ЛПУ», 2009. – 261 с.
9. Рудницька О.П. Основи педагогічних досліджень : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які вивчають дисципліни мистецького циклу / О.П.Рудницька, А.Г. Болгарський, Т.Ю. Свистельникова. – К.: Експрес-об'ява, 1997. – 144 с.
10. Сисоева С.О. Педагогічна творчість: [монографія] / Світлана Сисоева. – К.: Каравела, 1998. – 151 с.
11. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / Тейяр де Шарден Пьер; пер. с фр. Н.А. Садовского. – М.: Наука, 1987. – 239 с.
12. Фромм Э. Душа человека : [сборник] / Эрих Фромм; общ. ред. П.С. Чуревича; пер. с англ. – М.: Республика, 1992. – 430 с. – (Мыслители XX века).
13. Энгельмейер П.К. Творческая личность и среда в области технических изобретений / П.К. Энгельмейер. – СПб.: Образование, 1911. – 217 с.

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ТВОРЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

С. В. Коновец

В статье рассматриваются методологические основы исследования проблемы творческого развития личности. Обосновывается сущность определений «методология», «творческое развитие личности» и значение использования определенных методологических принципов (историзма, системности, развития, научности, всестороннего изучения явлений и процессов, их взаимосвязи и взаимообусловленности, целостности исследования) и подходов (системного, феноменологического, антропологического, аксиологического, личностно ориентированного, деятельностного, технологического, акмеологического, культурологического, креативного), а также комплексного применения соответствующих методов диалектической связи объективных и субъективных факторов творческого развития личности.

Ключевые слова: методология, методологические принципы, методологические подходы, методы исследования, творческое развитие личности.

RESEARCH METHODOLOGY OF THE PROBLEMS OF PERSONALITY CREATIVE DEVELOPMENT

S. V. Konovets

The methodological basis of research methodology of the problems of personality creative development is considered in the article. Essence of the definitions of «methodology», «personality creative development» and the importance of using certain methodological principles (of historicism, systemacy, development, scientific content, comprehensive study of phenomena and processes, their interconnection and interdependence, and integrity of research) and approaches (systemic, phenomenological, anthropological, axiological, person-oriented, activity, technological, acmeological, cultural and creative) and integrated application of appropriate methods of dialectical relation of objective and subjective factors of personal development are grounded.

Keywords: Methodology, methodological principles, methodological approaches, research methods, personality creative development.

Кононець Світлана Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, академік Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, завідувач лабораторії громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання НАПН України (м. Київ, Україна). E-mail: mriyal3@mail.ru

Konovets Svitlana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Academy of International Cooperation on Creative Pedagogy, Head of the Laboratory of Civil and Moral Education of Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: mriya13@mail.ru

UDC 378.147.016:378.314.6

SOME ASPECTS OF THE USE OF A MULTIMEDIA TUTORIAL IN LANGUAGE LEARNING OF STUDENTS OF NON-LINGUISTIC PROFILE OF TRAINING

V. E. Krasnopolskyi

The article is devoted to the use of a multimedia tutorial in language training of students of non-linguistic profile of training. The concept of «multimedia tutorial» is considered in the article, identified criteria of its effectiveness evaluation, the advantages and disadvantages of its use in the language training of students of non-linguistic profile of training. The multimedia tutorial «REWARD» as an effective tool of foreign language training of students of non-linguistic profile of education is analyzed.

Key words: E-learning, multimedia tutorial, foreign language training.

Introduction. The strengthening of Euro-Atlantic integration and strategic partnership of Ukraine, the implementation of the requirements of the Bologna system determines increasing foreign language training of future specialists and increasing requirements, finding effective ways of teaching foreign languages.

Traditional pedagogical and teaching methods don't provide complete and rapid assimilation of volume of knowledge, update training material doesn't not meet the modern information flow. The use of the latest technological and methodological developments in teaching foreign language is important and urgent at the present stage of development of the society and activation of educational-cognitive activity of students and increase motivation to learn foreign languages.

The National Doctrine of development of Education of Ukraine in twenty-first century said: «The system of education must ensure that the